

Д. В. ВЕДЕНЕСЬВ*

**КАПІТАЛЬНЕ ВИДАННЯ
ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ
СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛІЗМУ**

Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны : документы : в 2 т. Т. 1 : 1939–1943 / Федер. архив. агентство, Российский гос. архив соц.-полит. истории [и др.] ; редкол.: Артизов А. Н. (пред.) [и др.] ; сост.: Царевская-Дякина Т. В. (отв. сост.) [и др.]. – М. : РОССПЭН, 2012. – 877 с. : ил.

26 вересня 2012 року у Києві відбулася презентація двотомного науково-документального видання

“Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны”¹. По суті, перше російське документальне видання, яке має академічний характер і має на меті достатньо комплексно висвітлити мовою документів різноманітного походження генезу, ідеологію, стратегію і тактику, провідні напрями діяльності, місце у міжнародних відносинах українського націоналістичного руху (передовсім – “Революційної ОУН”, або ОУН (С. Бандери) та його збройних формувань, насамперед – Української Повстанської Армії.

Попередні документальні видання цілеспрямовано зосереджувалися, як правило, на висвітленні документів про оперативно-бойові заходи органів та військ НКВС–НКДБ–МДБ–МВС СРСР із придушення озброєних формувань та підпілля українського та прибалтійських націоналістичних рухів².

Наукове товариство може тільки вітати зусилля російських колег до більш повного відтворення, у контексті тогочасних міжнародних процесів, документальної картини минулого націоналістичного руху як одного із ключових воєнно-політичних явищ історії України ХХ століття, історична пам’ять про яке залишається одним із контрверсійних чинників суспільної свідомості в сучасній Україні.

* *Веденєєв Дмитро Валерійович* – доктор історичних наук, професор, заступник директора з наукових питань Українського інституту національної пам’яті при Кабінеті Міністрів України.

Слід зауважити, що упорядники розширено тлумачать поняття “український націоналістичний рух”, відтак до збірника увійшли не тільки документи щодо ОУН (Б) або ОУН (А.Мельника), але й українських еміграційних націонал-республіканських (політичних нащадків Української Народної Республіки 1917–1920 рр.), консервативно-гетьманських (прихильників Української Держави гетьмана П.Скоропадського 1918 р.), Українського національного об’єднання та інших націонал-патріотичних об’єднань антирадянського спрямування. Крім політично підпорядкованої ОУН (Б) Української Повстанської Армії (УПА), чимало місця відведено збройним формуванням Тараса Боровця-Бульби (“Поліська січ”, УПА, УНРА), українським поліційним формуванням на службі рейху, а також формуванню 14-ї дивізії військ СС “Галичина” (наголос на колабораційних формуваннях, що не мали відношення власне до бандерівців, обумовлено цільовими настановами упорядників, про які йдеться у Вступі).

Хронологічні межі подій, які відображені в оприлюднених документах, охоплюють період с вересня 1939 р. до травня 1945 р. Водночас, для кращого розуміння генези руху українських націоналістів, його програмних засад, еволюції стратегії і тактики, особливостей їх діяльності у контексті світової воєнної драми до двохтомника внесено і документи, датування яких виходить за межі зазначеного періоду (перша половина 1939 р., 1946–1953 рр.).

Капітальне документальне видання містить 506 документів чотирма мовами оригіналів із 15 архівів (використано майже 50 фондів та колекцій) Росії, України, Німеччини, Польщі та Білорусі, що робить двотомник безпрецедентним за охопленими архівосховищами та фондами друкованим джерелом з історії українського націоналістичного руху часів Другої світової війни. 390 документів опубліковано уперше, більшість із них оприлюднено повністю, решта – із мотивованими й позначеними вилученнями тексту.

Використані архіви розподілилися таким чином:

Російська Федерація: Державний архів Російської Федерації, Російський державний архів соціально-політичної історії (РДАСП), Російський державний військовий архів (РДВА); відомчі архіви РФ: Архів Президента Російської Федерації, Центральний архів Міністерства оборони (ЦАМО), Центральний архів Федеральної служби безпеки (ЦА ФСБ), Архів Служби зовнішньої розвідки (АСЗР);

Федеративна Республіка Німеччина: Федеральний архів Німеччини, Федеральний військовий архів, Політичний архів МЗС;

Україна: Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Центральний державний архів громадських об’єднань України (ЦДАГО України), Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ);

Республіка Польща: Архів актів нових;

Республіка Білорусь: Національний архів Республіки Білорусь.

Головою редакційної колегії двотомника виступив керівник Федерального архівного агентства Росії, доктор історичних наук Андрій Артизов. Самостійний науково-пізнавальний інтерес становить Вступ до двохтомника, автором якого виступила кандидат історичних наук Олена Борисьонок – завідувач відділу східного слов'янства Інституту слов'янознавства РАН. По суті, її праця є оглядом основних віх історії руху українських націоналістів та УПА із наголосом на їх воєнно-політичну діяльність, місце у системі міжнародних відносин та протиборстві великих держав часів передодня та розгортання Другої світової війни. Акцент у Вступі зроблений на викладі процесу співробітництва націоналістів та командування УПА з німецькими спецслужбами та союзниками Німеччини, пошуку нових патронів серед потенційних переможців на Заході, а також висвітленню диверсійно-терористичної діяльності повстансько-підпільного руху, застосування ним репресій проти партійно-радянського апарату, активу, нелояльних мешканців та для залякування мирного населення від співробітництва з владою. При цьому російська вчена продемонструвала фахове знання використаних нею праць українських дослідників історії ОУН та УПА А. Кентія, А. Боляновського, П. Гай-Нижника, В. Дзьобака, В. Іваненка, І. Ілюшина, О. Лисенка, О. Марущенка, І. Патриляка, Я. Примаченко, О. Романіва, І. Федущак, В. Якуніна, автора цієї рецензії.

Археографічну передмову підготувала Т.Царевська-Дякіна (відповідальний укладач збірника документів). Не можна не висловити повагу до професіоналізму й наукової сумлінності колективу упорядників за супровід документальної частини томів розлогими Примітками, які несуть чимало наукової, історико-довідкової та біографічної інформації і стануть в пригоді не тільки тим читачам, які мають загальне уявлення про минуле ОУН та УПА, але й фаховим дослідникам.

Другий том завершують старанно укладені Біографічні довідки на сотні лідерів й функціонерів націоналістичного руху, командирів УПА, партійно-радянських діячів та апаратників, чиновників рейху, командний та оперативний склад радянських та німецьких спецслужб, інших фігурантів опублікованих документальних артефактів. Сподіваємось, залучення до укладення біографічних довідок та науково-довідкового апарату українських дослідників дозволило б зняти чимало із знаків запитання, які поставлені упорядниками.

Говорячи про джерельні можливості збірника, відзначимо, передовсім, значну групу документів, які являють собою узагальнюючі інформаційні документи щодо руху ОУН та УПА, адресовані вищому партійному керівництву СРСР. Зрозуміло, що керівники спеціальних структур та периферійних партійних органів намагалися подати в них

найбільш перевірену (наскільки це можливо було за умов поточного протиборства та достатньо сильно поставленої в націоналістичному русі конспірації), синтезовану інформацію. Щодо цього доцільно згадати документи РДАСПІ (утвореного на базі фондів Центрального партійного архіву Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС і Центрального архіву ВЛКСМ, директор – кандидат історичних наук, лауреат Державної премії РФ, Генеральний директор видавництва “Російська політична енциклопедія” Андрій Сорокін). Серед них – спецповідомлення органів НКВС-НКДБ до ЦК ВКП (б), Українського штабу партизанського руху до Центрального штабу партизанського руху.

До позитивних особливостей збірника належить те, що у ньому дуже широко представлені документи спецслужб СРСР (ще відносно недавно втаємничені), Німеччини, довоєнної Польщі, породжені у ході їх протиборства з націоналістичним рухом або оперативного моніторингу середовища ОУН та УПА, а також “трофейні” документи самого націоналістичного руху з архівів спецслужб. Ця обставина дозволяє віднести збірник і до продуктивного джерела з вивчення історії спецслужб СРСР та Німеччини, механізму вивчення ними українського націоналістичного руху, протиборства з ним, а також особливостей форм і методів оперативно-службової діяльності розвідки та контррозвідки цих держав, їх своєрідного протистояння на “полі бою” за середовище націоналістичного руху, який значною мірою став заручником глобального протистояння доби Другої світової війни.

Звернімо увагу на особливості документів спецслужб як історичного джерела. На їх пізнавальних можливостях відбилося те, що вони призначалися не для пропагандистського “таврування буржуазних націоналістів”, а для доповіді політичному керівництву та організації подальших розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що потребувало гранично адекватного вивчення та оцінки процесів у середовищі противника. В екстремальних умовах воєнного часу повідомлення спецорганів та тісно пов’язаної з органами НКВС–НКДБ партизанської розвідки (у т.ч. – щодо ситуації на окупованій території УРСР) перетворювалися на ледве не єдине джерело інформування партійного та військового керівництва СРСР щодо діяльності ОУН та УПА.

Правда, слід враховувати досить низький рівень постановки аналітичної роботи у серйозно ослабленому незаконними репресіями НКВС, відсутність вузьких спеціалістів по лінії ОУН у передвоєнний період (недарма, як свідчать документи збірника, один із керівників зовнішньої розвідки НКВС–НКДБ, розвідник-нелегал в закордонних центрах ОУН Павло Судоплатов, спересердя навіть називав підлеглих “плутаниками” за погане знання середовища ОУН).

Водночас документи спецслужб потребують ретельного порівняння з документами іншого походження, джерелами з політичної та со-

ціально-економічної історії, адже ці проблеми об'єктивно залишаються поза увагою спецслужб, але не можуть не бути враховані при відтворенні цілісної історії націоналістичного руху. Підлягає урахуванню і зрозуміле конфронтаційне забарвлення документів, що особливо властиве для документів НКВС–НКДБ, які до того ж створювалися за умов низького, в цілому, освітнього рівня оперативного складу.

У збірнику широко використані можливості ГДА СБУ. Тематику українського націоналістичного руху, боротьби з ним органів держбезпеки широко відбито у справах фонду 16 (документальні матеріали таємного діловодства Секретаріату ДПУ–КДБ УРСР, фонд охоплює документи 1930–1991 рр.). У цьому вельми інформативному для дослідників фонді зберігаються, зокрема, доповідні записки, спецповідомлення, оперативні зведення про діяльність загонів УПА на території звільнених від нацистів областей УРСР та роботу оперативних груп НКВС–НКДБ на цих теренах по лінії протиборства з націоналістичним підпіллям. Продуктивною для упорядників виявилася багатотомна справа № 376 з фонду 13 ГДА СБУ (Колекція друкованих видань КДБ СРСР) з добірками оригіналів документів ОУН (у свою чергу сформовану як додаток до також використаної упорядниками багатотомної справи № 372 – Колекції документів з історії ОУН та УПА 1940–1950-х рр., упорядкованої робочою групою при Голові КДБ при РМ УРСР для подальшого використання в оперативній та науково-пропагандистській діяльності). Залучено і низку припинених упровадженнях архівних кримінальних справ з фонду 6 ГДА СБУ⁶.

Вміщено чимало документів з ЦА ФСБ (яка в останні роки відзначилася активною археографічною роботою). Тут пізнавальну цінність становлять, зокрема, спецповідомлення по лінії ОУН до вищих партійних інстанцій, матеріали 3-го (контррозвідувальна робота) та 4-го Управління НКВС СРСР (зафронта розвідувально-диверсійна робота), протоколи допитів захоплених функціонерів ОУН та командирів УПА.

Особливий інтерес дослідників викликають агентурні повідомлення та інформаційно-аналітичні документи з Архіву Служби зовнішньої розвідки Росії (про те, що відповідні агентурні розробки розвідки НКВС і нині зберігають певне оперативне значення свідчить те, що у збірнику не наводяться навіть реєстраційні реквізити цих справ). На нашу думку, цінність такого роду документів для істориків обумовлена, передовсім, тим, що конфіденційні джерела, чий повідомлення покладені в основу, оберталися на вищих шаблях проводу ОУН та у керівних колах III рейху. Згадаємо хоча б українського розвідника і знаного художника Миколу Глуценка, чий талант особисто цінував фюрер і який мав неабиякі знайомства серед верхівки Німеччини, інформуючи у 1940 р. Центр про майбутній напад на СРСР за кілька місяців до Рихарда Зорге (імовірно, він проходить під змінним упорядниками псевдонімом

“Художник”, адже на час співробітництва з розвідкою ОДПУ–НКВС з 1926 р. він отримав псевдо “Ярема”).

Хотілося б сподіватися, що приклад такого співробітництва з істориками та археографами наслідує і Служба зовнішньої розвідки України, де також наявний солідний масив документів міжвоєнного та післявоєнного періодів щодо розробки українських еміграційних націонал-патріотичних організацій та закордонних центрів ОУН (що, власне, і становило спеціалізацію 1-го Управління (зовнішня розвідка) НКДБ–КДБ УРСР³.

Новаційним явищем є і публікація документів Головного розвідувального управління Генштабу Червоної Армії з фондів ЦАМО РФ.

Оприлюднено (переважно – уперше) значну кількість документів з архівів ФРН, що відбивають діяльність військової розвідки нацистської Німеччини – Абвера, Головного управління імперської безпеки (РСХА), поліції безпеки і СД. Вміщено і низку документів II-го відділу (розвідки та контррозвідки) Генштабу та Корпусу прикордонної охорони Другої Речі Посполитої.

Що стосується центральних державних архівів України, то упорядниками залучені документи фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України, колишній Партийдний архів ЦК КПУ), де зосереджена значна кількість документів з історії руху українських націоналістів та УПА 1920–1960-х рр., протиборства з ними радянських силових структур. Найбільша кількість відповідних документів зосереджена у використаному упорядниками фонді 1 (Центральний Комітет Компартії України, передовсім – Оп. 22 – документи особливого сектору і організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У про підпільно-партизанський рух в Україні; Оп.23 – документи загального відділу (особливого сектору) ЦК КПУ (секретна частина) тощо). До нього увійшли повідомлення, довідки Українського штабу партизанського руху, НКВС-НКДБ, регіональних партійних органів про диверсійно-терористичну діяльність УПА та підпілля ОУН, оригінали й переклади документів ОУН та УПА.

Інформативними виявилися документи фонду 62 ЦДАГО України (Український штаб партизанського руху). Зокрема, опис 1 (відділи Українського штабу партизанського руху) містить спадщину розвідувального та інформаційного відділів цього керівного органу. Вони дають уявлення про ОУН та УПА через призму партизанської розвідки та контррозвідки. Велика група документів являє собою розвідувальні повідомлення та зведення партизанських формувань щодо діяльності підрозділів УПА, осередків ОУН. Проблематику боротьби з ОУН та УПА, нейтралізацію їх розвідувально-підривної активності широко подано у листуванні УШПР з ЦШПР, НКВС, НКДБ, ГУКР НКО СРСР “СМЕРШ” та його фронтовими органами, ЦК КП(б)У, армійськими політичними органами.

У двотомнику представлені документи ОУН та УПА з Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України, в якому вони зосереджені у шести фондах, утворених територіальними формуваннями ОУН та УПА). Упорядниками опрацьований насамперед фонд 3833 (Крайовий провід ОУН на західноукраїнських землях), де зберігаються документи осередків ОУН різних рівнів – від крайового до районного, а також певних з'єднань і загонів УПА, а також фонди 3836 (З'єднання західних груп Української повстанської армії “УПА-Захід”), 3959 (Український Центральний Комітет Краків (Польща), 4628 (колекція трофейних документів про співробітництво українських націоналістів та керівників УПА з нацистами).

Приблизно п'ята частина документів передрукована (у перекладі) із зарубіжних (для Росії) збірників документів. Чимало документів, що увійшли до збірника, передруковані із капітальних документальних видань, раніше підготовлених й виданих в Україні⁴.

Викликає професійну повагу те, що колектив упорядників відверто заявив про критерії відбору документів. Вони свідомо зосередили увагу на “сюжетах, які викликають найбільш гострі суперечності... Серед таких сюжетів – тактика ОУН... з питань партнерства з нацистами, участь націоналістів у збройних формуваннях і збройній боротьбі з Червоною армією, в репресіях проти цивільного населення”. На повноті поданої документальної картини позитивно позначилося і прагнення російських істориків та архівістів подати ставлення до ОУН радянської, польської та німецької сторін. Водночас навряд чи можна визнати достатнім пояснення мовою документів мотивів співробітництва з Німеччиною.

Крім того, подаючи масу документів “викривального” характеру про жорстокість націоналістів, упорядники мовою документів дають зрозуміти і протестну мотивацію населення Західної України, яка спонукала взятися за зброю (до речі, опубліковані в Росії документи і наукові праці з історії селянської “герільї” в різних регіонах Росії проти свавілля радянської влади часів “воєнного комунізму” або примусової колективізації також демонструють жорстокий характер помсти представникам влади та тим, хто був звинувачений у співробітництві з нею).

У збірнику, зокрема, подані звіти німецьких спецорганів про вакханалію терору проти в'язнів у Західній Україні в перші дні війни (“чистка тюрем”), документи про численні факти “порушення соціалістичної законності” (свавілля, кримінальні злочини стосовно українського населення) після повернення “советів” у Західну Україну. Подаючи документи до 1953 р. включно, упорядники могли включити рішення та матеріали Пленумів ЦК КПРС та ЦК КП України літа 1953 р., де відверто констатувалися системні порушення законності, прав людини, масові репресії та брутально-формований характер радянської вельми специфічного у цивілізаційному відношенні західноукраїнського регіону.

Такі протистояння треба в будь-якому разі розглядати як трагедію для нації (народів), де обидві сторони не зупинялися перед антигуманними методами. І лише потім сторона, яка перемогла, пропагандистськими засобами й тотальним переписуванням (замовченням) історії подає вигідну для себе інтерпретацію подій, глорифікуючи себе й усіляко демонізуючи противника.

Вміщуючи чимало документальних свідчень про насильство й бузувірство УПА та місцевих селян-“сокирників” стосовно польської цивільної людності в ході сумнозвісної “Волинської різанини” 1943–1944 рр., упорядники не подбали про пояснення користувачам мотивів та багатомісних (без перебільшення) причин трагедії, винищення десятків тисяч поляків (і терору польської Армії Крайової та інших формувань проти місцевих українців).

Сподіваємось, що оприлюднені у двотомнику документи як цінне історичне джерело будуть не тільки використані українськими дослідниками, але й піддані спеціалістами поглибленому археографічному аналізу. Принагідно слід відзначити, що в Україні стан археографічних та джерелознавчих в цілому студій навколо історії ОУН та УПА помітно відстає від загального рівня досліджень з цієї ж проблематики як такої.

Здобуття Україною державного суверенітету, формування демократичних підвалин життя суспільства, заборона ст.15 Конституції України обов’язкової ідеології й поширення ідейно-духовного плюралізму, зростання інтересу до суперечливих проблем вітчизняної історії, отримання дослідниками доступу до раніше прихованого величезного масиву архівних матеріалів та праць зарубіжних авторів створили сприятливі передумови для всебічного дослідження різних аспектів проблеми. Тільки у 1991–1998 рр. в Україні побачило світ близько 1250 публікацій з історії націоналістичного руху⁵.

Проте джерелознавство історії українського націоналістичного руху ще потребує адекватного розвитку. Зазначимо, що тут ми, власне, ведемо мову про дефіцит *спеціальних археографічних праць* з історії руху ОУН та УПА, адже елементи археографічного аналізу того чи іншого обсягу та глибини наявні у відповідних монографічних, дисертаційних працях, передмовах до збірників документів (зокрема – “Нової серії” “Літопису УПА”)⁶.

Виняток складають праці відомих вчених-архівістів А. Кентія, Г. Папакіна, публікатора й дослідника документів УПА О. Вовка, а також П. Кагуй, присвячені джерельній базі дослідження українських “визвольних змагань” 1939–1956 рр., аналізу інформаційних можливостей архівних фондів з вивчення діяльності ОУН та УПА, класифікації та змісту повстанських документів, характеристик джерел з історії націоналістичного руху в окремих архівах України тощо⁷. Спів-

робітник відомого державного архіву СБУ О.Іщук дослідив особливості формування радянськими органами держбезпеки багатотомних документальних колекцій документів ОУН та УПА⁸. Автором рецензії здійснені джерелознавчі дослідження з проблеми розвідувальної та контррозвідувальної діяльності націоналістичного руху та його збройних формувань⁹.

Недостатнім є дослідження джерел з історії ОУН та УПА на шпальтах періодичних наукових видань. Серед небагатьох назвемо збірник наукових праць Центру дослідження визвольного руху Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України “Український визвольний рух” (у ньому запроваджено постійну рубрику “Джерела до історії визвольного руху”) та науковий і документальний кварталник “З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ” (імовірно, єдине спеціалізоване видання на пострадянському просторі, де друкуються науково-документальні та документальні матеріали з історії радянських спецслужб та українського визвольного руху).

Профіль роботи Українського інституту національної пам'яті зобов'язує торкнутися і питання про можливість опублікованих архівних матеріалів як одного із джерел формування історичної (національної) пам'яті українського народу. Останнім часом через праці окремих зарубіжних авторів в українському гуманітарному просторі спостерігається намагання утвердити поняття “пам'ять” у значенні “пам'ять історична”.

Це породжує небезпеку розмивання уявлення саме про історичну пам'ять як важливу складову соціокультурної свідомості, національної та громадянської ідентифікації людини (людських спільнот). При цьому виникає ризик “відмежування” історичної пам'яті від таких провідних джерел її творення як “подієве” минуле конкретної нації (іншої спільноти); історична наука; система передачі знань про минуле через освіту, культуру, різноманітні форми соціальної комунікації (включаючи і обов'язкову для відтворення й збереження нації спілкування поколінь передачу аксіологічно забарвленої ретроспективної інформації).

Штучне виведення історії, історичної науки та історико-документальної спадщини за лаштунки пам'яті суспільств відкриває тривожну перспективу перетворення цієї сфери у поле для маніпуляцій за допомогою інформаційних технологій, коли горезвісне “винайдення традиції” стане виключно штучним продуктом переформатування свідомості.

Відтак професійне співтовариство істориків має лише вітати вихід солідних документальних видань, чиї матеріали відображають саме ті події, які нині найчастіше стають предметом кон'юнктурних перекручень, політично заангажованих маніпуляцій масовою свідомістю. “Інформаційний продукт”, напрацьований сумлінними професійними істориками в результаті вивчення документальної спадщини, повинен

залишатися одним із провідних джерел формування історичної свідомості та національної пам'яті громадянства, слугувати одним із запобіжників дераціоналізації мислення людей, позбавлення їх навичок аналізу явищ минулого та сучасного суспільно-політичного життя.

На завершення зазначимо, що фахово виконаний збірник документів “Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны” займе своє належне місце у джерельній базі дослідження історії українського націоналістичного руху та низки суміжних проблем доби Другої світової війни. Сподіваємося, що рецензування та обговорення істориками Росії та України цього капітального видання стане однією із доречних нагод для вироблення конструктивного погляду на гострі питання спільної історії, запобігання поширенню конфронтаційного духу у стосунках народів – двох стратегічних партнерів та споконвічних сусідів.

---

¹ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы: в 2 т. Т.1: 1939–1943 / под ред. А. Н. Артизова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. – 878 с.: ил.; Т. 2: 1944–1945 / под ред. А. Н. Артизова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. – 1167 с.: ил.

² Бандеровщина. – М.: Эксмо; Алгоритм, 2005; НКВД-МВД СССР в борьбе с бандитизмом и вооруженным националистическим подпольем на Западной Украине, в Западной Белоруссии и Прибалтике (1939–1956). – М.: Объединенная редакция МВД России, 2008; НКВД-МВД СССР в борьбе с бандитизмом и вооруженным инационалистическими формированиями. – М., 2008; Теория и практика западно-украинского национализма в документах НКВД, МВД и МГБ СССР. – М., 2010.

³ *Веденеев Д. В., Биструхин Г. С.* Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки: Монографія. – К.: К.І.С., 2007. – С. 156–160.

⁴ Україна в Другій світовій війні у документах. 1941–1945. – Львів, 1997. – Т. I–II; Українське державотворення. Акт 30 червня 1941 р.: Збірник документів і матеріалів. – Львів; Київ, 2001; Документы изобличают (Сборник документов и материалов о сотрудничестве украинских националистов со спецслужбами фашистской Германии). – К., 2004; ОУН у 1941 році. Документи. – К., 2006; ОУН у 1942 р. Документи. – К., 2006; Радянські органи державної безпеки у 1939–червні 1941 р. Документи ГДА СБ України. – К., 2009; Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки. – К., 2009. – В 2 Т; “Особые папки” Сталина і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948. – Львів, 2010.

⁵ *Гриневич Л. В.* Історія ОУН, УПА на тлі політичної боротьби в сучасній Україні // Протистояння. Звернення, заяви, листи громадських організацій, політичних партій, громадян України до Комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА. 1996–1998 рр. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – С. 67; *Здіорук С. І., Гриневич Л. В., Здіорук О. І.* Показчик публікацій про діяльність ОУН та УПА (1945–1998 рр.). – К.: Інститут історії України НАН України, 1999; *Лисенко О. С., Марущенко О. В.* Організація Українських Націоналістів

та Українська Повстанська Армія. Бібліографічний покажчик публікацій 1998–2002 років. – К., 2002.

⁶ Шаповал Ю. Війна після війни // Літопис УПА. Нова серія. – К.–Торонто, 2001. – Т. 3. – С. 9–42; Сергійчук В. І. Правду відкрили спецхрани // Літопис УПА. Нова серія. – К.–Торонто, 2002. – Т. 4. – С. 9–28.

⁷ Кентій А. Джерела з історії ОУН-УПА у фондах державних архівів України // Документи з історії національно-визвольного руху в Україні ХХ ст.: Інформ. бюл. / НАН України; Інститут української археографії. – 1-е вид. – К., 1994. – Вип. 1. – С. 17–21; Папакін Г. Передмова // Фонди з історії Української повстанської армії в державних архівосховищах України. – К.: Інститут історії України НАНУ, 1999. – Вип.1. – С. 3–4; Папакін Г. В. До питання опрацювання джерельної бази дослідження українських визвольних змагань 1939–1956 // Архіви України. – 2000. – № 1–3. – С. 15–21; Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА: проблеми класифікації, зміст документів повстанського походження // Український історичний журнал. – 2012. – № 4. – С. 154–171; Вовк О. Д. Колекція документальних матеріалів ОУН та УПА, діявших на території Рівненської обл. // Фонди з історії Української повстанської армії в державних архівосховищах України. – К.: Інститут історії України НАНУ, 1999. – Вип. 1. – С. 35–38; Кагуї П. Матеріали до історії УПА, ОУН у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України // Україна в минулому / АН України. Інститут української археографії. Львівське відділення. – Київ; Львів, 1992. – Вип. 3. – С. 7–9.

⁸ Ішук О. Узагальнення органами КДБ УРСР досвіду боротьби з підпіллям ОУН та УПА: до створення відомчої тематичної колекції архівних документів (1959–1964 рр.) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2009. – № 1. – С. 87–119; Ішук О. Колекція документів з історії ОУН і УПА в ГДА СБУ: ретроспектива і сучасність / О. Ішук // Мандрівець. – 2011. – № 1, 2. – С. 91–101.

⁹ Веденєєв Д. В. Спеціальні підрозділи руху українських націоналістів та Української повстанської армії: нотатки до історії та археографії // Підрозділи спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії: документальна спадщина. – К.: Видавництво Національної академії СБ України, 2004. – С. 3–37; Веденєєв Д. В. Археографія діяльності спеціальних підрозділів руху українських націоналістів та УПА // Науковий вісник Національної академії СБ України. – 2005. – № 22. – С. 241–249; Веденєєв Д. В. Історіографія та бібліографія діяльності підрозділів розвідки та контррозвідки руху українських націоналістів та Української повстанської армії. 1945 – початок 2000-х років. Навчальний посібник. – К.: Видавництво Національної академії СБ України, 2005. – 62 с.; Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. “Повстанська розвідка діє точно і відважно...”. Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення ОУН та УПА. 1940–1950-ті роки. – К.: К.І.С., 2006. – 568 с.